HAJJA TA' HIDMA U TAQBID

ĠUŻE' CARDONA

Ma nistax ngħid sewwa meta se joħroġ LEHEN IL-MALTI, hux dis-sena 1976, jew fil-bidu tas-sena d-dieħla, meta l-Prof. Ġużè Aquilina jagħlaq 40 sena mill-ħatra tiegħu ta' Professur tal-Malti. Ftit huma l-professuri li baqgħu jokkupaw il-katedra għal dan it-tul ta' żmien. Il-Prof. A. Cuschieri O.C., l-aktar li joqrob lejh, jekk inħallu barra lil-Prof. Sigismondo Dimech, li skond il-Minuti ta' l-Università, dam jgħallem 75 sena, l-ewwel ir-Rettorika, imbagħad il-liġi. Biss dik il-ħabta ma kien hemm ebda liġi li tobbliga lil dak li jkun li jirtira, u kienu jżommu l-katedra sakemm jibqgħu jifilħu. Jiena żgur li Aquilina tant għandu enerġija li ma kienx jaħsibha darbtejn biex jikkompetilu lil Dimech, kieku kien possibbli. U dan hu sewwa sew dak li jolqtok fil-Professur tal-Malti — il-ħidma li għadu jwettaq meta għalaq 65 sena f'April li għadda. Ta' min jinnota wkoll li xogħlu ma kienx ħafif, għax kellu kontrieh il-preġudizzju ta' għadd ta' Maltin influwenti. Kellu joħloq katedra fi żmenijiet meta l-Politika kienet kemmxejn anti-maltija, ftit familji favur l-Ingliż u oħrajn lejn it-taljan.

Ħafna mit-tagħrif dwar lingwa u politika nsibuhom fil-ktieb ta' Ġ. Cassar Pullicino, AQUILINA U L-MALTI. Barra din l-għajn siewja ta' nformazzjoni kellna lis-sur Ninu Cremona, li kien jaf bid-dettalji kollha ż-żmenijiet imwiegħra li minnhom għadda l-Malti. Barra minn hekk hu kien dejjem qrib ħafna ta' Aquilina sa mill-1930 meta dan ta' l-aħħar ġie Malta biex jibda l-kors tal-Liġi. Aquilina stess isemmi l-laqgħat li kien ikollhom il-Birgu, imma għalina l-aktar li jinteressana hu ż-żmien tal-ħatra ta' Aquilina bħala professur.

Cremona li kien ħabib tal-qalb u xtaqni nikteb il-bijografija tiegħu wkoll, wara li għidtlu li kont qed nikteb dik ta' Dun Karm, kien qalli b'inċident interessanti ħafna. Fost l-applikanti għall-katedra tal-Malti li kienu sebgħa, kien hemm Cremona, Aquilina, Dun Ġwann Theuma Relf, E.B. Vella u l-Avukat Ġuże' Micallef. Cremona għarrafni li ħafna nies kienu jistennew li jsir hu, billi kien l-aktar wieħed anzjan, u fi ħdan l-Għaqda kien l-aktar li ħadem għar-regoli tal-Grammatika. Biss Cremona kien onest u żied li kemm lil Micallef u lil Vella ma kienx ta' min jarmihom, b'danakollu l-għażla aktarx kienet sa tmiss lil wieħed li fil-Malti ma tantx kien wisq interessat u ftit li xejn kien jafu. Is-sur Nin irriferili li dan kienu jafuh minn għand Saydon, li bħas-soltu ma baqax x'ma għamilx biex l-affarijiet isiru sewwa. Cremona kompla jgħidli li hu u Aquilina tħabtu mhux ftit biex kellmu 'l dak u lil ieħor biex il-Katedra tingħata lil min tabilħaqq seta' jagħmlilha l-aktar ġid.

Semmieli wkoll li E.B. Vella kellu xi pretensjonijiet, għax il-Gvern kien ġa bagħtu sena Londra fl-Iskola ta' l-Istudji Orjentali; mill-banda l-oħra Micallef li kien ġa mħarreġ fil-Filoloġija xtaq isir b'ruħu u ġismu. Is-sur Nin kien jaf minn għand Micallef li għalkemm dik il-ħabta l-professorati kienu kollha *part-time*, lil Micallef kienu għamlulu kondizzjoni li jekk jingħażel hu jkollu jħalli minn Kap tad-dipartiment tal-Biedja b'sagrifiċċju finanzjarju li kien lest jagħmel. Aktarx kif qalli Cremona, il-Gvern Ingliż ma xtaqx lil Micallef, imħabba raġunijiet politiċi. Żied jgħidli li lil dik il-persuna li ma tantx kienet imħarrġa fil-Malti, tawha katedra oħra u speċi saret għamla ta' *short listing*. F'dil-lista kien baqa' Cremona u Aquilina. Jekk niftakar sewwa, darba Temi Zammit għarrfu li waqt li kien jitkellem mal-Logotenent Ġenerali, dan ta' l-aħħar stqarr lil Zammit: *It is a pity that Cremona is*

over 55 .... the new chair requires a young, promising and energetic man like Aquilina .... Dan inħoss li għandi ngħidu biex ma jintilifx, aktar w aktar bil'li, kif jgħid sewwa Ġ. Cassar Pullicino, il-Minuti tal-Kunsill ta' l-Università ta' dik il-ħabta huma neqsin u x'sar minnhom ħadd ma jaf.

Dan juri ċar u tond il-fehma tajba li kellhom l-awtoritajiet dwar Aquilina u kienu tassew profetiċi l-aġġettivi *promising and energetic.* Nagħtihom ukoll ħafna importanza, għax irriferihomli bniedem li, biex ngħid hekk kien ir-rival ta' Aquilina għall-Katedra, iżda b'danakollu kien sinċier biżżejjed biex isemmihomli. Fuq kollox ta' l-istess fehma ken Dun Karm Psaila, u fl-ittra lil Laurent Ropa tal-31 ta' Diċembru 1936 ifaħħar ħafna lil Aquilina. Saydon dejjem ra f'Aquilina l-aqwa tamiet ta' l-Ilsien Malti sakemm il-Professur Aquilina b'qima għal Saydon nesa l-inċident li kien il-*causa causarum* ta' dawk il-famużi epigrammi miż-żewġ naħat.

Ma rridx ninsa nsemmi n-nomenklatura tal-Katedra l-ġdida: *Professor of Maltese & Oriental Languages* li xi għedewwa tal-Malti baqgħu jħarsu lejha bl-ikraħ sal-lum ... u bil-kemm ma ħasbux li dan l-isem kien xi suġġeriment ta' l-okkupant. Xejn minn dan: din kienet idea ta' Temi Zammit. Basar, u kellu raġun, li dawk li qatt ma riedu jġerrgħu l-Malti bħala lsien, kienu sa jopponuh biex ikollu Katedra fl-Università u biex jinstab kompromess ħareġ dan it-titlu. Kien biss espedjent politiku biex il-mozzjoni ma tiġbidx l-għadab u l-istmerrija ta' l-egħdewwa tal-Malti fil-Kunsill u fost l-*intelligentsia* ta' dik il-ħabta. U dan it-titlu jispiċċa mal-Professur Aquilina u 'l quddiem se jkun magħruf bħala d-*Dipartiment ta' l-Istudji tal-Malti* (Maltese Studies).

Kos kemm kellu raġun min kien għamel dik il-lista qasira ta' dawk iż-żewġ ismijiet: Aquilina u Cremona, u baqgħu dejjem jaħdmu għall-Malti, fil-waqt li l-kandidati l-oħra kollha mietu qasir il-għomor u żgur ma kienx sa jkollhom iż-żmien jibnu l-katedra tal-Malti b'sisien tal-qawwi, hekk li tkun tiflaħ għall-ħalel li baqgħu jħabbtuha minn dak iż-żmien sal-lum.

Cremona, aktar minn kulħadd, u l-ħbieb kollha tal-Malti dejjem qbilna li l-għażla ta' Aquilina kienet providenzjali biex il-Katedra titwieled, tixxettel u tissaħħaħ. Il-programm kellu jkun ħidma u taqbid: ħidma biex toħloq kors mix-xejn, tikteb it-testi, u titqabad il-ħin kollu ma' l-Awtoritajiet Universitarji u ma' l-opinjoni pubblika, li dejjem raw l-importanza ta' kull suġġett barra tal-Malti. Kellu wkoll Aquilina taqbida ma' l-ewwel studenti universitarji, li jien ilħaqt sewwa l-ewwel darba li dħalt l-Università fl-1944. Għadni niftakar sewwa, aħna studenti ta' l-ewwel sena u huma waslu biex jieħdu l-lawrja. Mill-laboratorji primittivi ta' dik il-ħabta kienu jiġu fis-sala tagħna qabel il-lezzjoni u jistaqsuna x'lezzjoni se jkollna. Malli ngħidulhom Malti ... erħilhom isemmu il-praspar li kienu jagħmlu ... biex mingħalihom iwaqqgħu għaċ-ċajt ilsien pajjiżna ... Mhux biss ... imma malli l-Professur Aquilina kien jasal, flok joħorġu 'l barra kienu jisgiċċaw mill-garigor ta' l-anfiteatru u qabel joħorġu mil-laboratorju ta' l-anatomija juru għerfhom b'xi esklamazzjoni. Imma dik l-oppożizzjoni ftit ftit ġiet fix-xejn u Aquilina rebaħ aktar minn taqbida waħda. B'daqshekk jien ma rridx ngħid li jien kont xi qaddis! Xejn minn dan, għax bħala student tax-Xjenza u aktar w aktar bħala rappreżentant tal-Kors, flimkien ma' Ġorġ Hyzler, mhux darba jew tnejn ipprotestajna meta dehrilna li kellna programm twil iżżejjed tal-Malti u rrapportajna dan il-fatt lill-Kunsill. Aquilina ħadha qatta bla ħabel kontra tagħna, talli l-ewwel ma kellimniex lilu ... u forsi mħabba f'dan l-inċident li ftit ġimgħat wara kien hedded lil Hyżler quddiemi u Saydon ... Biss nista' ngħid li minn dak iż-żmien li bdejt nieħu nteress fil-Malti, għax intbaħt li Aquilina barra Professur kien ukoll ġellied għall-jeddijiet tal-Malti, ta' l-Università u tal-formazzjoni ta' kuxjenza nazzjonali.

Għal ħafna nies li jafu lill-Prof. Aquilina sewwa, ma jien qed ngħid xejn ġdid; imma għaż-żgħażagħ li għandhom mnejn jaħsbu li kull ħaġa tajba li hawn waqgħet sħiħa mis-sema, nixtieq infakkarhom li fis-swali ta' l-Università dejjem ħambaq għal Tijatru Nazzjonali u bħala bidu, għal wieħed fost l-Istudenti għal Librerija tajba ta' Riferenza, għal Laboratorji xierqa u Riċerki serji f'kull qasam. U biex jixterdu dawn il-fehmiet għoddhom ġodda għal Malta ried jaħdem u jitqabad: bil-kitba tista' tgħid fil-gazzetti kollha u jiġġieled b'argumenti sodi ma' l-awtoritajiet li donnhom qatt ma riedu jifhmu. U xi ngħidu dwar l-Edukazzjoni awtokrata f'idejn Dr. A.V. Laferla, li għalkemm kulħadd jaqbel li għamel ħafna ġid, kien iridha wisq tgħaddi tiegħu. Ħadem mhux ftit, u tqabad wisq aktar, Aquilina biex fl-aħħar inħoloq *The Board of Education,* biss tax-xogħol li ħa l-professur ħallewh barra mill-Board. U fl-istess qasam ta' l-Edukazzjoni minn daqs Aquilina ħadem u tqabad biex l-għalliema jkollhom korsijiet ta' fil-għaxija l-Università u ħarġu l-ewwel Dip. Educ. u B. Educ. u wara l-korsijiet tal-B.A. u l-ischolarship fl-Università ta' Malta li bdew fl-1960 ... biex wara waqqfuhom. Ta' min isemmi hawn kemm kienet siewja l-koperazzjoni ta' Aquilina u Freddie Buhagiar President tal-M.U.T. f'dan il-kamp.

Mhux il-għan tiegħi li nitkellem dwar Aquilina bħala studjuż, kittieb u l-ħafna attivitajiet oħra tiegħu, għax naħseb li hemm artikolisti oħra li se jiflu dawn l-oqsma. L-iskop tiegħi f'dawn il-kelmtejn kien li nirreġistra l-importanza ta' dan il-bniedem fit-twaqqif u t-twettiq tal-katedra tal-Malti u nfakkar kemmxejn il-ħidma twila u kostanti ta' dawn l-40 sena u kemm-il taqbida raw dawn is-snin b'riżq il-Malti u l-kultura tagħna.

AKTAR XOGHLIJIET TA' AQUILINA

Teach Yourself Maltese (1965)

L-Ikkundannata u Żewġ Drammi Oħra (1969)

Nomi Maltesi di Pesci, Molluschi e Crostacei del Mediterraneo (1969)

Mal-Kordi ta' l-Arpa (Leħen il-Malti, Nru. 17. 1972)

A Comparative Dictionary of Maltese Proverbs (1972)

Maltese Etimological Glossary (J. M. S. No. 8. 1973)

Teżor ta' Qwiel Maltin (1975)

Maltese Linguistic Surveys (1976)

Lesti għall-istampa:

Antoloġija ta' Proza Maltija

Focus on Malta